

**TRƯỜNG ĐẠI HỌC VĂN HÓA HÀ NỘI
KHOA VĂN HÓA DÂN TỘC THIỂU SỐ**

.....o0o.....

**TẬP QUÁN SINH ĐỂ CỦA NGƯỜI SÁN DÌU
Ở XÃ NGỌC THANH, THỊ XÃ PHÚC YÊN,
TỈNH VĨNH PHÚC**

KHÓA LUẬN TỐT NGHIỆP CỬ NHÂN

Giảng viên hướng dẫn: PGS.TS. TRẦN BÌNH

Sinh viên thực hiện : TRẦN THỊ PHÚ

Hà Nội – 2012

LỜI CẢM ƠN

Để hoàn thành khóa luận tốt nghiệp, em đã nhận được sự giúp đỡ tận tình của cán bộ, bà con người Sán Dìu ở xã Ngọc Thanh, đặc biệt là gia đình ông Lâm Văn Thịnh, các thầy cô giáo Khoa Văn hóa dân tộc thiểu số và PGS.TS. Trần Bình.

Nhân đây em xin gửi lời biết ơn chân thành và sâu sắc tới tất cả. Mặc dù đã cố gắng rất nhiều nhưng do khả năng và điều kiện có hạn, nên Khóa luận chắc chắn không tránh khỏi những thiếu sót. Em rất mong nhận được những ý kiến đóng góp của quý thầy, cô giáo và mọi người quan tâm tới tập quán sinh đẻ của người Sán Dìu.

Em xin chân thành cảm ơn !

Hà Nội, tháng 5 năm 2012
Trần Thị Phú

MỤC LỤC

1. Lý do chọn đề tài.....	3
2. Lịch sử nghiên cứu.....	4
3. Mục đích nghiên cứu.....	4
4. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu.....	5
5. Phương pháp nghiên cứu.....	5
6. Đóng góp của khóa luận.....	5
7. Nội dung và bố cục khóa luận.....	6
Chương 1: KHÁI QUÁT VỀ NGƯỜI SÁN DÌU Ở NGỌC THANH.....	7
1.1. Tộc danh, nguồn gốc, dân số và phân bố dân cư.....	7
1.2. Đặc điểm địa bàn cư trú.....	11
1.3. Đặc điểm văn hóa.....	16
Chương 2: TẬP QUÁN SINH ĐẼ CỦA NGƯỜI SÁN DÌU Ở NGỌC THANH TRONG XÃ HỘI TRUYỀN THỐNG.....	25
2.1. Quan niệm về sinh đẻ.....	25
2.2. Các tục lệ của giai đoạn trước khi sinh.....	26
2.3. Tập quán khi sinh đẻ.....	32
2.4. Tập quán chăm sóc sản phụ và hài nhi sau khi sinh.....	38
2.5. Các nghi lễ, kiêng kỵ liên quan đến vượt cạn.....	41
Chương 3: BIẾN ĐỔI TẬP QUÁN SINH ĐẼ CỦA NGƯỜI SÁN DÌU Ở NGỌC THANH.....	47
3.1. Biến đổi trong tập quán sinh đẻ hiện nay.....	47
3.2. Nguyên nhân của sự biến đổi.....	49
3.3. Một số khuyến nghị ban đầu.....	54
KẾT LUẬN.....	58
TÀI LIỆU THAM KHẢO.....	60
PHỤ LỤC.....	62
1. MỘT SỐ HÌNH ẢNH VỀ SINH ĐẼ CỦA NGƯỜI SÁN DÌU Ở NGỌC THANH.....	62
2. DANH SÁCH NGƯỜI CUNG CẤP TÀI LIỆU.....	67

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

Sán Diu là tộc người cư trú tập trung ở vùng Đông Bắc Việt nam. Họ có nền văn hóa dân tộc khá đặc sắc. Trong đó có tập quán sinh đẻ và chăm sóc con cái. Trong quá trình công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước hiện nay, cũng như nhiều tộc người khác, văn hóa truyền thống Sán Diu đang đứng trước nhiều thách thức lớn. Mặt khác, Sán Diu là tộc người sống chủ yếu ở vùng cận giáp ranh với trung tâm kinh tế, văn hóa, chính trị (Hà Nội) của đất nước. Đó là các tỉnh: Quảng Ninh, Thái Nguyên, Tuyên Quang và Vĩnh Phúc,... Cũng như ở các địa phương khác, tập quán sinh đẻ của người Sán Diu ở Ngọc Thanh (Phúc Yên, Vĩnh Phúc) đang dần bị mai một rất nhanh. Nghiên cứu, tìm hiểu để khai thác, vận dụng tồn tập quán quý giá này trong công tác chăm sóc sức khỏe bà, mẹ trẻ em là rất cần thiết.

Thực hiện nghị quyết trung ương Năm, khóa VIII, *Xây dựng và phát triển nền văn hóa tiên tiến đậm đà bản sắc dân tộc*... cần phải gìn giữ và phát huy những giá trị văn hóa tốt đẹp của các tộc người. Bảo tồn văn hóa truyền thống của các tộc người, bảo tồn sự đa dạng của văn hóa Việt Nam hiện nay là nhiệm vụ của toàn Đảng, toàn dân. Trong đó, tập quán sinh đẻ, nuôi con của các tộc người là bộ phận quan trọng của văn hóa của các tộc người. Muốn bảo tồn, khai thác, vận dụng tốt tập quán này, bắt buộc phải nghiên cứu tìm hiểu kỹ lưỡng.

Với những lí do trên, em chọn đề tài "*Tập quán sinh đẻ của người Sán Diu ở xã Ngọc Thanh, thị xã Phúc yên, tỉnh Vĩnh Phúc*" làm đề khóa luận tốt nghiệp.

2. Lịch sử nghiên cứu đề tài

Cho đến nay, đã có một số công trình nghiên cứu về người Sán Dìu, được công bố: Ma Khánh Bằng, *Nghiên cứu về dân tộc Sán Dìu ở Việt Nam*, Nhà xuất bản Khoa học xã hội, Hà Nội, 1983; Ngô Văn Trụ, *Dân tộc Sán Dìu ở Bắc Giang*, Nhà xuất bản Văn hóa dân tộc, Hà Nội, 1983; Trần Bình, *Một số tập quán liên quan đến sinh đẻ và hạn chế sinh đẻ của người Xinh Mun*, Tạp chí Dân tộc học, số 2/1997; Diệp Trung Bình, *Phong tục và nghi lễ chu kỳ đời người của người Sán Dìu ở Việt Nam*, Bảo tàng Văn hóa các dân tộc Việt Nam, Thái Nguyên. 2005; Nguyễn thị quý Loan, *Tập quán ăn uống của người Sán Dìu ở Thái Nguyên*, Luận án Tiến sĩ Sử học, chuyên ngành Nhân học văn hóa, Viện Khoa học xã hội Việt Nam, H.2008; và gần đây nhất thì cuốn sách viết về người Sán Dìu ở Vĩnh Phúc cũng đề cập đến những vấn đề đặc trưng kinh tế truyền thống, văn hóa truyền thống, phong tục tập quán, tục thờ cúng, tín ngưỡng, trang phục truyền thống, văn hóa ẩm thực... Lâm Quang Hùng, *Người Sán Dìu ở Vĩnh Phúc*, Hội sử học Vĩnh Phúc xuất bản năm 2011 ...

Ngoài số trên, việc đề cập về văn hóa Sán Dìu cũng đã được đăng tải trong một số công trình nghiên cứu mang tính tổng quát khác: Tỉnh ủy, UBND, Hội đồng Nhân dân tỉnh Thái Nguyên, *Địa chí Thái Nguyên*, NXB Chính trị Quốc gia – Sự Thật, Hà Nội, 2008; Viện Dân tộc học, *Các Dân tộc ít người ở Việt Nam (Các tỉnh phía Bắc)*, NXB Khoa học xã hội, Hà Nội, 1978; ...

3. Mục đích nghiên cứu

Tìm hiểu những đặc trưng cơ bản của tập quán sinh đẻ của người Sán Dìu ở Ngọc Thanh.

Tìm hiểu những biến đổi của tập quán sinh đẻ của người Sán Dìu ở Ngọc Thanh hiện nay.

Nêu một số giải pháp gìn giữ, khai thác, vận dụng tập quán sinh đẻ của người Sán Dìu ở Ngọc Thanh, trong sự nghiệp chăm sóc bà mẹ, trẻ em hiện nay ở địa phương.

4. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu

Đối tượng nghiên cứu: Tập quán sinh đẻ của người Sán Dìu ở xã Ngọc Thanh, thị xã Phúc yên, tỉnh Vĩnh Phúc.

Địa bàn nghiên cứu: xã Ngọc Thanh, Phúc Yên, Vĩnh Phúc nơi sinh sống của một bộ phận người Sán Dìu ở Việt Nam.

5. Phương pháp nghiên cứu

- Phương pháp luận: chủ nghĩa Mác – Lê Nin và tư tưởng Hồ Chí Minh làm cơ sở để nghiên cứu sự tác động của các yếu tố tự nhiên, xã hội đối với văn hóa của người Sán Dìu đặc biệt là Tập quán sinh đẻ của người Sán Dìu

- Điền dã dân tộc học: đây là phương pháp chính khi nghiên cứu để lấy nguồn tư liệu phục vụ đề tài với các kỹ thuật như: phỏng vấn, ghi âm, chụp ảnh,... thông qua nhiều đợt đi thực tế tại địa bàn xã Ngọc Thanh, thu thập tài liệu liên quan.

- Nghiên cứu thư tịch: để thu thập các tài liệu đã được công bố như các cuốn sách về người Sán Dìu nói chung, người Sán Dìu ở Vĩnh Phúc nói riêng về phong tục và nghi lễ chu kì đời người của người Sán Dìu đặc biệt về tập quán sinh đẻ của người Sán Dìu nơi đây.

- Để xử lý tư liệu tôi dùng phương pháp thống kê, so sánh....

6. Đóng góp của đề tài

Góp thêm nguồn tư liệu điền dã mới, qua đó thấy được sắc thái của địa phương, góp phần nhận diện đầy đủ hơn về tập quán sinh đẻ của người Sán Dìu ở Ngọc Thanh.

Chỉ ra những yếu tố tích cực và hạn chế hay những thủ tục lạc hậu trong nghi lễ sinh đẻ của người Sán Dìu ở Ngọc Thanh.

7. Nội dung và bố cục khóa luận

Ngoài phần mở đầu và phần kết luận thì nội dung khóa luận gồm 3 chương chính

Chương 1: *Khái quát về dân tộc Sán Dìu ở Ngọc Thanh*

Chương 2: *Tập quán sinh đẻ của người Sán Dìu ở Ngọc Thanh trong xã hội truyền thống*

Chương 3: *Biến đổi tập quán sinh đẻ của người Sán Dìu ở Ngọc Thanh hiện nay*

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Ma khánh Bằng (1983), *Dân tộc Sán Dìu ở Việt Nam*, Nxb KHXH, Hà Nội.
2. Diệp Trung Bình (2005), *Phong tục và nghi lễ chu kì đời người của người Sán Dìu ở Việt Nam*, Bảo tàng VHCDTVN, Thái Nguyên.
3. Trần Bình, *Một số tập quán liên quan đến sinh đẻ và hạn chế sinh đẻ của người Xinh Mun*, Tạp chí Dân tộc học, số 2/1997.
4. Khổng Diễm (chủ biên) (1996), *Những đặc điểm kinh tế - xã hội các dân tộc miền núi phía bắc Việt Nam*. Nxb Khoa học xã hội, Hà Nội.
5. Ngô Văn Doanh, Vũ Quang Thiện (1997), *Phong tục các dân tộc Đông Nam Á*. Nxb Văn hóa dân tộc, Hà Nội.
6. Nguyễn thị quế Loan (2008), *Tập quán ăn uống của người Sán Dìu ở Thái Nguyên*, Luận án tiến sĩ sử học, chuyên ngành nhân học văn hóa, Viện KHXH, Hà Nội.
7. Lâm Quang Hùng (2011), *Người Sán Dìu ở Vĩnh Phúc*, Hội sử học Vĩnh Phúc. Nxb Vĩnh Phúc.
8. Vũ Ngọc Khánh (2004), *Truyền thống văn hóa các dân tộc thiểu số Việt Nam* (tập 1). Nxb Thanh niên. Hà Nội.
9. Đặng Văn Lung, Nguyễn Sông Thao, Hoàng Văn Trụ (1997), *Phong tục tập quán các dân tộc Việt Nam*. Nxb Văn hóa dân tộc, Hà Nội.
10. Cao thị Thắm, *Nghi lễ gia đình của người Sán Dìu ở Ninh Lai, Sơn Dương, Tuyên Quang*, Khóa luận tốt nghiệp, Trường ĐHVHHN, Hà Nội.
11. Ngô Văn Trụ (1983), *Dân tộc Sán Dìu ở Bắc Giang*, Nxb Văn hóa dân tộc, Hà Nội.

12. Tạp chí văn hóa Vĩnh Phúc (2009), *Chuyên đề về người Sán Dìu ở Tam Đảo*, Vĩnh Phúc.
13. Tạp chí văn hóa Vĩnh Phúc (2010), *Chuyên đề Nét văn hóa Sán Dìu ở Ngọc Thanh*, Vĩnh Phúc.
14. Ngô Đức Thịnh (chủ biên): *Văn hóa vùng và phân vùng văn hóa ở Việt Nam*. Nxb Khoa học xã hội. Hà Nội.1995.
15. Tỉnh ủy, UBND, Hội đồng Nhân dân tỉnh Thái Nguyên, *Địa chí Thái Nguyên*, NXB Chính trị quốc gia – Sự Thật, Hà Nội, 2008.
16. Viện Dân tộc học: *Các dân tộc ít người ở Việt Nam (các tỉnh phía Bắc)*. Nxb Khoa học xã hội. H, 1978.
17. Lê Trung Vũ (chủ biên): *Nghi lễ đời người*. Nxb Văn hóa dân tộc. H, 2000.